

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2010

O súčasnej globálnej hospodárskej kríze, o situácii na Slovensku a úlohe vlády

Doba v ktorej žijeme nám (tí ktorí ju chceme analyzovať) poskytuje nevídané možnosti pre skúmanie ohromných komplexných procesov a zákonitostí, ktoré v histórii nemajú obdobu. Pre mňa je kľúčový filozoficko-ekonomický aspekt spomínaných javov. Mám na mysli globalizáciu svetového hospodárstva a svetového obchodu, ktorá spôsobuje zväčšovanie závislosti a previazanosti jej jednotlivých subjektov (ekonomík). Každé či už pozitívne alebo negatívne rozhodnutie väčšej ekonomiky vplýva určitým spôsobom na ostatné ekonomiky, napr. šoky, bubliny, krízy. Aj z tohto dôvodu by som chcel rozobrať aktuálnu alarmujúcu tému globálnej hospodárskej krízy ako vo svete tak aj na Slovensku. Je to veľká príležitosť pre analyzovanie príčin, dôsledkov, ale aj možných riešení súčasnej krízy cez myšlienky klasických a liberálnych ekonómov, ktorých učenie sa neteší veľkej obľube u mainstreamových ekonómov či u väčšiny politikov. Môj súkromný tip znie, že z ľudskej povahy vyplýva silné puto k pekným a pohodlným riešeniam, napriek vedomiu nemožnosti vyhnúť sa bolestivým opatreniam, ktoré skôr či neskôr budú musieť byť podstúpené. Aj preto sa klasici, ale i predstavitelia Rakúskej či Chicagskej školy netešia veľkej obľube, ktorá by im právom mala patriť. Nielen, ale aj ich téza o obmedzenej úlohe vlády je strašiak, ktorého socialisti alebo ekonómovia Keynesovského typu nemôžu ani len počuť. Pokúsim sa provokačne naznačiť ako by sa ich mnohé dôležité myšlienky dali využiť.

Začiatky krízy

Ale najprv si dovoľm rozanalyzovať súčasnú krízu. Ako vieme začala ako lokálna hypotekárna kríza v USA, pokračovala finančnou krízou, ktorá sa po čase transformovala na hospodársku krízu s globálnym rozmerom a dnes pociťujeme nové hrozby dlhovej až inflačnej krízy. Nesmieme sa nechať pomýliť, stále sa jedná o tú istú krízu. Iste, krízy sú bežným javom v cyklickom vývoji hospodárstva, kde sa striedajú fázy rastu s fázami recesie. Preto je potrebné si uvedomiť, že nie je v ľudských silách im zabrániť alebo sa snažiť o ich úplnú elimináciu ako sme boli svedkami v minulosti. Vieme, že tieto kroky nevedli k svetlým zajtrajškom, ale veľakrát k pravému opaku. Kríza je podľa môjho názoru prirodzená súčasť vývoja ekonomiky. Trhové sily sa snažia očistiť od neefektívnych subjektov či štruktúr. Ale predsa je súčasná kríza v mnohých ohľadoch výnimočná. Od veľkej hospodárskej krízy v 30. rokoch minulého storočia, nebola žiadna tak nebezpečná a vplyvná, čo do sily ohrozenia svetového hospodárstva, či do dĺžky jej trvania. Preto aj keď v súčasnosti počuť hlasy o odznievaní krízy, tak ide podľa môjho názoru o číre veštenie z vody, lebo daná problematika zahŕňa nepredstaviteľný komplex dynamických interdependentných vzťahov,

ktorých podrobnejšie odsledovanie si vyžaduje viac času a na základe krátkodobých sledovaní vývoja v niektorých štátoch daný názor neobstojí.

Oficiálne sa začal používať termín kríza až na sklonku tretieho kvartálu roku 2008. Napriek mnohým alarmujúcim hlasom obozretných ekonómov napr. Peter Schiff, boli authority ochotné daný fakt pripustiť až vtedy, keď začali krachovať obrovské americké investičné banky a trend sa začal presúvať do celého sveta. Čo bolo naozaj veľmi neskoro. Kríza začala skôr, ale presný dátum si nedovolím presne určiť. Prvým štádiom bola hypotekárna kríza, označovaná za hlavného vinníka či spúšťača negatívnych procesov. Preto ako sme boli svedkami sa na tomto poli viedli aj najväčšie polemiky, kto z politických predstaviteľov USA nesie hlavnú zodpovednosť za daný vývoj. Začali sa preteky medzi republikánmi a demokratmi v obviňovaní predchádzajúcich vlád za ich krátkozraké opatrenia dokonca až spred niekoľkých desiatok rokov.

Faktom ale zostáva, že ide o sériu zlyhaní na oboch stranách, lebo iste vytvorenie zlého návrhu jednej strany, na seba môže naviazať množstvo zlých záchranných protipatrení druhej strany. Samozrejme, okrem politikov bol medzi vinníkmi aj Fed, ktorého vrcholní predstavitelia neprijímali najšťastnejšie opatrenia smerom k monetárnej politike. Čiže za najväčšie príčiny vzniku hypotekárnej krízy sú považované úpravy v dôležitých zákonoch, akými boli napr. Community Reinvestment Act a Glass – Steagall Act aj za Clintonovej administratívy, ktoré pripravili vhodné prostredie na rozvíjanie sa morálneho hazardu. Tu si dovoľm menšiu vsuvku. Nie je nutné rozoberať známy fakt, ako boli bankové domy zákonom nútené poskytovať hypotéky evidentne nesolventným zákazníkom... V rámci inšpiratívnej idey sociálneho inžinierstva o peknom rodinnom dome pre každého Američana bolo všetko dovolené. Preto je zarážajúce, že údajne hlavným vinníkom za vypuknutie krízy sú neoliberálne myšlienky a ich predstavitelia. Daný názor zaznieva najviac zo socialistického tábora. Pozor, tieto opatrenia predsa nemajú s liberalizmom v ekonomickom ponímaní nič spoločné. Princíp ekonomickej hodnoty totiž vyjadruje, že v ekonomických procesoch má všetko svoju hodnotu. Nič nie je zadarmo. Aj preto poskytovanie lacných hypoték bolo len ilúziou, na ktorú musel aj tak niekto doplatiť. Spomínaná politika lacných peňazí Fed-u problémy neskôr len prehĺbila.

Finančná kríza

Ako vieme v priebehu celých 90. rokov minulého storočia zažívali USA svoje najdlhšie obdobie hospodárskeho rastu, ktoré bolo ukončené prasknutím bubliny na

akciových trhoch s technologickým akciami a neistotou vyplývajúcou z útokov na dvojčičky. Je zaujímavé pozrieť si monetárnu politiku Fed-u od tohto obdobia. Po 11. septembri 2001 Fed znižuje úrokovú sadzbu na rekordné 1 %, napriek tomu, že jej hodnota sa medzi rokmi 2000 – 2001 pohybovala na úrovni 5 – 6 %. Trh je zaplavený lacnými peniazmi. V dôsledku čoho sú roky 2003 – 2004 charakteristické reštriktívnejšou politikou, úroková sadzba rastie z 2 na 3 %. V roku 2005 sa zlé investície prejavujú v podobe poskytovania hypoték, Fed zlyháva kvôli ich nedostatočnej regulácii. Prelom rokov 2006/2007 naznačí prvý veľký náznak problému a to zastavenie rastu cien domov v USA a Fed zvyšuje úrokové sadzby na hodnotu 5 %. V novembri 2007 dochádza k prasknutiu hypotekárnej bubliny v USA, úrokové sadzby klesajú na úroveň 4 %.¹

Rok 2008 je kľúčový pre transformáciu krízy. V januári veľké finančné skupiny poskytovali ďalej úvery aj keď boli v platobnej neschopnosti, čo znamenalo, že hypotekárna kríza prerastala do finančnej krízy. V apríli sa pokles úrokovej sadzby zastavil na 2 %. V júli Fed konečne začal sprísňovať pravidlá pre poskytovanie hypoték. Obdobie medzi augustom a septembrom bolo veľmi rušné a dochádza ku krachu obrovských amerických investičných bánk, k zastaveniu obchodovania na Wall Street a Fed zachraňuje AIG sumou 85 mld dolárov. V tomto období sa začalo masívne nalievanie verejných peňazí na záchranu krachujúcich gigantov tzv. bailout, samozrejme bolo nutné vyslať aj signál, že zachránený nemôže byť každý, dôkazom čoho bol krach Lehman Brothers. Morálny rozmer finančnej krízy sa podľa mnohých dá vyjadriť slovom chamtivosť. Veľkí finančníci túžili po väčších výnosoch, tak sa rozbehli výraznejšie špekulácie s rizikovými derivátmi obsahujúcimi toxický kapitál (rôzne označenia CMO, CDO, SID, ABS, ...), ktoré mimochodom Warren Buffett výstižne označil za „zbrane hromadného ničenia“. Lenže je tu jeden háčik. Finančníci na Wall Street boli chamtiví vždy, tak prečo sa niečo tak nebezpečné mohlo stať len v 21. storočí? V minulosti bol totiž systém nastavený tak, aby zabraňoval podobným špekuláciám. Ako som spomenul vyššie, zlé zákony a pravidlá viedli k pokriveniu správania sa subjektov finančného trhu. Na vine nebol nedostatok regulácie, ale neefektívna regulácia. „Pravidlá hry“ zlyhali, čo je ďalší argument pre ich obmedzenie. „Motivácia narábať efektívnejšie s cudzími peniazmi, je vždy nižšia ako s vlastnými peniazmi.“² Myslím, že tento výrok Milтона Friedmana neplatí len pre štát, ale vystihuje aj riskantné správanie investičných bánk do vypuknutia krízy.

Do konca roka sa úrokové sadzby dostali na úroveň pod 1 % (na tejto nízkej hodnote sa držia až do súčasnosti čiže skoro dva roky sú na takmer nulovej hodnote a Fed odvtedy

---

¹ <http://www.cikomodity.com/Dokumenty/Kreditna-kriza.pdf>

² Milton Friedman, Rose Friedmanová, Svoboda volby, Liberální institut, Praha 1992

nakúpil asi za 1,7 bilióna USD vládnych dlhopisov a obligácií amerických hypotekárnych ústavov)³. Fed v danom období prijímal dokonca akcie ako zálohu za mimoriadne pôžičky v hotovosti prvýkrát vo svojej histórii. Ako vieme do konca roka bol prijatý záchranný plán v hodnote 700 miliárd dolárov. Cieľom bolo vykúpiť toxické aktíva, 2 investičné banky sa stali holdingami. Fed podporil návrh na daný stimulačný balík na podporu spotreby v krajine a ďalej postupoval proti kríze ďalším znižovaním úrokových sadzieb, len aby stabilizoval finančné trhy. Došlo k uvoľneniu menovej politiky s použitím expanzívnej monetárnej politiky. Tlačenie nových peňazí a ich nalievanie do ekonomiky formou stimulačných balíkov až do súčasnosti tak za prezidenta Busha ako aj Obamu neprinieslo požadované výsledky a dostavila sa hospodárska kríza s globálnym rozmerom.

Hospodárska kríza

Samozrejme, tá má hlbšie korene, ale jej základom bola „dlhoročná zlá menová a rozpočtová politika“ ako argumentuje Peter Schiff. Podľa neho táto politika „nabádala amerických občanov, aby nezodpovedne míňali peniaze na spotrebné tovary za cenu obrovského zadlžovania. Ktorá vycvičila Wall Street, aby sa venoval viac špekulovaniu a hazardu než legitímnemu investičnému bankovníctvu. Hospodárstvo sa obrátilo na frašku založenú len na spotrebe, ktorej chýbala protiváha v produkcii. Bola len otázka času, kedy sa to vypomstí.“⁴ Súhlasím s tvrdením tohto amerického zástupcu Rakúskej školy, aj ja si myslím, že umelé zvyšovanie podielu spotreby na štruktúre amerického HDP, bolo len zastieracím manévrom dosahovania ekonomického rastu. Súčasná kríza je liekom na nahromadené zlé rozhodnutia. USA sú v súčasnosti vo veľmi zlej situácii. Nezamestnanosť blížiac sa k 10 %, rekordný deficit a dlh verejných financií spôsobujú značnú nervozitu medzi obyvateľmi. Z krátkodobého hľadiska zaznievajú varovania o možnosti deflácie, ale reálnejšia hrozba z dlhodobého hľadiska je zvyšujúca sa inflácia (až hyperinflácia) v blízkej budúcnosti, aj z tohto dôvodu by prísne úsporné opatrenia mali prísť čo najskôr.

Lenže v Amerike to nie je také jednoduché. Kým Európa sa snaží aspoň naoko mierniť vládne výdavky, Keynesiánski ekonómovia v USA sú proti. Nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Paul Krugman, ako správny Keynesiánec tvrdí, že v tejto fáze pomalého oživenia ekonomiky nie je žiaduce šetrenie v štátnych rozpočtoch. Samozrejme, z čisto teoretického makroekonomického hľadiska zohľadňujúc fakt, že vládne výdavky sú zložkou HDP a ich

---

³ <http://ekonomika.sme.sk/c/5623620/fed-nakupi-americke-vladne-dlhopisy-za-600-miliard-dolarov.html>

⁴ <http://ekonomika.etrend.sk/svet/peter-schiff-ten-co-predpovedal-krizu.html>

zníženie môže spomaliť rast, je dané tvrdenie pravdivé. Aj automatický rozpočtový stabilizátor (deficitná rozpočtová politika) je z teoretického hľadiska v poriadku, ak by štáty v dobrých časoch vykazovali prebytkové rozpočty. Žiaľ toto sa nestalo. Už len obyčajný sedliacky rozum hovorí, že v prvom rade si treba utiahnuť opasky a nie naďalej nalievať peniaze do štátneho sektora. Nechápem tieto útoky zľava. Myslím, že treba brániť slobodnú spoločnosť a slobodný trh. Keynesiánci vysielajú nebezpečné signály, ktoré makroekonomické subjekty môžu vnímať veľmi skreslene. Navyše vládne výdavky vytlačujú možnosti pre investície súkromného sektora, čo je kľúčové, lebo pracovné miesta nevytvára štát, ale súkromné spoločnosti.⁵

Milton Friedman povedal, že Keynesovo učenie z krátkodobého hľadiska docieľuje to čo presne chcú počuť politici. Prečo inak by bolo tak dlho v mainstreame ekonomického učenia. Nepovedal, že je to vyslovene zlé, z krátkodobého hľadiska je to akceptovateľné, ale je nutné rozlišovať v akej fáze sa ekonomika nachádza. Milton Friedman totiž dokázal, že fiškálna politika vlády je zdrojom nerovnováhy.

Ako vplývala kríza na Európu a Slovensko

Aká bola situácia na Starom kontinente a na Slovensku? Európu výraznejšie zasiahla finančná kríza v treťom kvartáli 2008, kedy začal byť citeľný postupujúci trend z Ameriky. Aj v európskych bankách sa nachádzali toxické aktíva a politici sa rozhodli taktiež, že najkritickejšie prípady znárodnia. Nasledoval podobný priebeh ako v USA. Záchranné balíčky, garancie a nová legislatíva prebiehala neustále až do súčasnosti. Monetárna politika ECB bola o trošku triezvejšia ako politika Fedu, ale hlavná úroková sadzba sa taktiež znížila na 1 % (v roku 2008 sa držali na úrovni okolo 4 %). Krach krajín ako Island, či výrazné problémy Pobaltských krajín neskôr zatienili krajiny PIGS, ktoré upozornili na nový charakter dlhovej krízy v Európskej únii, presnejšie v Eurozóne. Členské štáty na čele s ich rozhadzovačnými vládami nedodržiavaním Maastrichtských kritérií si sami koledovali o značné problémy. Verejné deficity ako aj celková zadlženosť verejnej správy od roku 2008 narastali na rekordné úrovne a až v roku 2010 sa začali realizovať prvé úsporné opatrenia a škrty, čo bolo naozaj neskoro.

---

⁵ http://www.nytimes.com/2010/06/21/opinion/21krugman.html?_r=1&ref=paulkrugman

Situácia na Slovensku bola do parlamentných volieb v roku 2010 podobná ako vo zvyšku Európy. Socialisticko - nacionalistická vláda rozhadzovala, kde sa dalo, prejedla výnosy z ekonomického rastu, korumpovala, míňala na populistické projekty sociálneho inžinierstva, nekonsolidovala verejné financie, naopak inšpirovala sa ostatnými európskymi vládami vo vytváraní neefektívnych stimulačných balíčkov a zavádzala také nezmysly ako šrotovné. Na príklade šrotovného sa dá vysvetliť prečo je filozofia vládnych stimulov pomýlená. Všetko to pekne vyjadruje francúzsky mysliteľ 19. storočia Frédéric Bastiat vo svojej knihe „Čo je vidieť a čo nie je vidieť“. Na príklade „rozbitého okna“ kritizuje chybné myslenie ekonómov či politikov, tvrdiacich, že napr. „rozbíjanie okien“ (alebo rôzne nešťastia, katastrofy, pri ktorých príde k zničeniu vecí, majetku, ...) podporuje sklenárov, či celkovo priemysel, napomáha sa tým obehu peňazí. To je vidieť. Ale nevidno to, že prostriedky, ktoré poškodený minie na nové okno, mohol použiť niekde inde, napr. obuvníctve. Zjednodušene Bastiat tvrdí: „Spoločnosť stráca hodnotu zbytočne zničených predmetov. Deštrukcia neprináša zisk.“⁶ Jedná sa totiž o vynútenú transakciu, z ktorej spoločnosť nemá prospech, lebo stráca hodnotu rozbitého okna. Aplikujúc danú tézu na šrotovné, je možné konštatovať. Dané opatrenie prospelo len úzkej skupine občanov, ktorá mala dostatok prostriedkov na kúpu nového auta. Keďže väčšina tých, ktorí mali staré autá patriace do šrotu, nemala dostatok peňazí, aby si zaobstarala nové a využila štátom dotovanú „zľavu“, tak „šrotovné“ nesplnilo primárny cieľ za ktorým bolo vytvorené. Išlo o umelé preskupenie spotreby a umelo nafukovaný dopyt. Funkčné autá išli do šrotu a rodiny si kúpili nové autá, ktoré nepotrebovali a tak prostriedky neboli efektívne alokované. Daňovníci takýmto štýlom podporili konkrétne spoločnosti automobilového sektora, ktoré paradoxne vlastnia zahraničné firmy. Štát motivoval spotrebiteľov, aby obmedzili úspory a budúce výdavky, na okamžitú nepotrebnú obnovu áut. Pri stimulačných balíčkoch si štát vyberá vždy odvetvie či subjekty, ktoré podporí, na úkor iného odvetvia či subjektov, ktoré poškodí.

Po nastúpení stredo-pravej vlády k moci v polovici tohto roka boli vyslané správne signály o uvedomovaní si rizika z ďalšieho zadlžovania (deficit VF v roku 2011 na hodnote 4,9 % HDP) a prísľub výrazných úsporných vládnych opatrení (úsporný balíček, ktorý počíta okrem iného so zvyšovaním daní, rozšírením povinných odvodov a škrtmi štátnych výdavkov). Bolo aj na čase pri deficite verejných financií za rok 2009 v hodnote 7,9 % HDP a v tomto roku vláda očakáva deficit na úrovni 7,8 % výkonu hospodárstva. Čo sa týka

---

⁶ Bastiat Frédéric, Co je vidět a co není vidět a jiné práce, Liberální institut, Praha 1998

celkového verejného dlhu, tak ten by mal podľa Štatistického úradu tento rok stúpnuť na 42 % HDP.⁷ Vláda je podľa všetkých indícií v neľahkej situácii. Vyhrala voľby veľmi tesne. Iba pri ohlásení plánovaných opatrení jej výrazne klesli preferencie a to nebola pri moci ani 100 dní. Súčasná opozícia, ktorá zaťažila štátny rozpočet a rozšírila štátny aparát, sa ďalej teší z popularity. Nedá mi nespomenúť myšlienky Jamesa Buchanana v jeho knihe Teória verejnej voľby. Podľa tejto teórie je pre voliča vo všeobecnosti racionálnym rozhodnutím ak sa rozhodne ignorovať politiku. Aj z tohto dôvodu voliči nemôžu postrehnúť dlhodobé aspekty rozhodnutí politikov.⁸ Preto preferujú krátkodobé benefity socialistov a nevidia dlhodobé negatíva. Preto by mala súčasná vláda využiť celý potenciál štvorročného volebného obdobia. Ak chce zvýšiť svoje šance na znovuzvolenie, musí začať okamžite s tvrdými nepopulárnymi opatreniami (zatiaľ len polovičaté), lebo efekt daných opatrení by sa reálne mohol začať prejavovať na konci ich vlády. A ešte k tomu môžu pridať na konci volebného obdobia krátkodobé opatrenia na podporu ich znovuzvolenia. Tadiaľto vedie cesta k úspechu. Ak budú pokračovať v súčasnej váhavej a nerozhodnej politike nadbiehania voličom zľava, zaručene neuspeli a situácia Slovenska sa nezlepší.

Úloha vlády

Pointou ku ktorej sa okľukou snažím dopracovať je úloha vlády. Celé to vykresľovanie súčasnej krízy v USA, Európe, či na Slovensku slúži na upozornenie, že už nadišli alarmujúce časy pre presadenie myšlienok minimálnej vlády. Kríza je signál sám o sebe, že rozmáhanie obrovského Leviatana sa musí zastaviť a nesmie napredovať. Je nutné trh pustiť do ďalších oblastí, ktoré boli pod výhradným štátnym monopolom. Socialisti alebo ekonómovia Keynesiánskeho razenia sa pri podobných názoroch len ironicky pousmejú. Každý predsa vie, že nedokonalosti trhu má zmierňovať štát, ale od polovice 20. storočia jeho rozmach nemá jednoducho „konca kraja“. Milton Friedman si na jednom svojom cykle prednášok o úlohe vlády pomáha myšlienkou Johna Stuarta Milla citovanej z jeho knihy O slobode: „Autorita má právo použiť silu a zasiahnuť do slobody jednotlivca proti jeho vôli jedine s cieľom zabrániť poškodeniu iných. Jej vlastné dobro, tak fyzické, či mravné, nie je dostatočným oprávnením.“⁹ Ako vieme štát by mal určovať pravidlá hry, ktoré ale vyplývajú z určitých tradičných hodnôt a noriem. Mal by zabezpečovať bezpečnosť, ochranu

---

⁷ <http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/deficit-verejnych-financii-vlani-stupol-na-takmer-8.html>

⁸ James M. Buchanan, *The Theory of Public Choice–II*, The University of Michigan Press 1984

⁹ John Stuart Mill, *On liberty*, Republished by Forgotten Books 2008

jednotlivcov, vynucovať dodržiavanie zákonov, spravovať verejné statky, garantovať slobodu a vlastnícke práva jednotlivca. Všetko ostatné zvládne trh. Preto je kľúčové si aj v tejto dobe prečítať knihy napr. ako Cesta do nevoľníctva (F. A. Hayek) či Kapitalizmus a sloboda (Milton Friedman), ktoré môžu v tejto modernej dobe pôsobiť až priveľmi varovne, ale odkrývajú skutočnú tvár socialistického myslenia a konfrontujú hranice politickej a ekonomickej slobody.¹⁰

Trh a trhové sily sú terčom výraznej kritiky. Pýtam sa, je to oprávnená kritika? Vo svetovom hospodárstve je nutné hľadať pod mikroskopom systémy v ktorých by nebola kľúčová úloha vlády. Laissez-faire je potrebné aj z daného dôvodu obnoviť. Obmedzenie úlohy vlády v kapitalistických ekonomikách by sa malo stať prioritou. Myslím, že by to bolo len férové. Nechápem, prečo je taký veľký strach zaviesť niečo, čo nemá znaky utopizmu, keď vieme, že opak empiricky preukázateľne nefunguje. Sme na dobrej ceste, čo dokázali aj voľby napr. v Európe, kde sa dostali k moci pravicové politické strany. Lenže sú to opäť len politici a tí si moc neradi obmedzujú. Klasickí a liberálni ekonómovia by sa určite neradi pozerali na USA kde sa idú opäť nalievať lacné peniaze do ekonomiky (Fed nakúpi americké dlhopisy za 600 miliárd dolárov). Radšej by počuli o novej kvázi priemyselnej revolúcii, ktorú krajina potrebuje ako soľ. Ako technologický líder potrebuje, nie navyšovať spotrebu, ani vládne výdavky, ale možnosti podnikateľských investícií, lebo firmy zamestnávajú nie štát. Štát musí prestať vytláčať investície z trhu. V Európe by mali ísť príkladom tvrdé opatrenia Veľkej Británie na konsolidáciu verejných financií. Nie je divu, že európske štáty deficitne hospodária, keď sa vládne výdavky koncipujú z výdavkovej a nie z príjmovej strany. Miera ekonomickej slobody a jednoduchosti podnikania už tiež nie je to čo bývala, Európa sa má čo učiť od Hong Kongu, Singapuru či Nového Zélandu. Na záver si dovoľím skonštatovať, že v týchto časoch naozaj nepotrebujeme silný, ale múdry štát, ktorý sa zo značného množstva možností rozhodne pre tie správne.

---

¹⁰ Milton Friedman, Kapitalizmus a svoboda, Liberální institut, Praha 1993

Použité zdroje:

Bastiat Frédéric, Co je vidět a co není vidět a jiné práce, Liberální institut, Praha 1998

Friedrich August von Hayek, Cesta do nevoľníctva, Nadácia F. A. Hayeka, Bratislava 2001

John Stuart Mill, On liberty, Republished by Forgotten Books 2008

Milton Friedman, Kapitalismus a svoboda, Liberální institut, Praha 1993

Milton Friedman, Rose Friedmanová, Svoboda volby, Liberální institut, Praha 1992

James M. Buchanan, The Theory of Public Choice–II, The University of Michigan Press 1984

<http://www.cikomodity.com/Dokumenty/Kreditna-kriza.pdf>

<http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/deficit-verejnych-financii-vlani-stupol-natamer-8.html>

<http://ekonomika.etrend.sk/svet/peter-schiff-ten-co-predpovedal-krizu.html>

<http://ekonomika.sme.sk/c/5623620/fed-nakupi-americke-vladne-dlhopisy-za-600-miliard-dolarov.html>

http://www.nytimes.com/2010/06/21/opinion/21krugman.html?_r=1&ref=paulkrugman

<http://peterschiffblog.blogspot.com/>